

Јана С. Петровић*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет, докторанд

Оригинални научни рад
Примљен: 27. 09. 2022.
Прихваћен: 15. 11. 2022.

ДУБРОВАЧКА КЊИЖЕВНОСТ У СРПСКИМ АНТОЛОГИЈАМА И ЊЕН ОДЈЕК У КАНОНУ НАЦИОНАЛНЕ КЊИЖЕВНОСТИ

У раду су представљени начини на које су антологије дубровачке књижевности домаћих састављача и антологије српске књижевности у које је уврштена дубровачка књижевност обликовале канон националне књижевности. Њихов утицај на владајућу представу о целини српске књижевности сагледава се у два кључна аспекта. Први произилази из теоријских основа на којима анализирана издања почивају, и тиче се поимања места дубровачке књижевности у оквиру система српске књижевности. Други проистиче из самих изборâ текстова, који су утицали на књижевни канон и његову рецепцију. Корпус је представљен у историјском оквиру и хронолошком поретку. Најпре су размотрене антологије српске књижевности XIX века и антологије дубровачке и српске књижевности настале у XX и XXI столећу, а потом и њихови одједи у тематски конципираним антологијама српске књижевности из XX и XXI века.

Кључне речи: дубровачка књижевност, антологија, антологије српске књижевности, антологије дубровачке књижевности, књижевни канон, канон српске књижевности, систем српске књижевности.

На канон националне књижевности и културну политику сваког народа утиче сложен преплет фактора. Школски програми, академска клима и владајућа научна парадигма једне културе, као и антологије књижевности

---

* jpetrovicjana@gmail.com

које састављају реномирани аутори, обезбеђују стабилност књижевног канона и утичу на његово повремено „допуњавање” новим вредностима.

У формирању канона српске књижевности посебно значајну улогу одиграле су антологије. Оне су у нас, још у XIX веку, промениле своју изворну природу ексклузивних избора најбољег штива и приближиле се хрестоматијама (Бојовић 2006: 4), будући да је у њих уношен што шири избор текстова са циљем да оне „књижевноисторијски представе целовитост српске литературе до тог времена и илуструју жанрове и стилске смерове” (Бојовић 2006: 3). Временом су прерастале „у изборе из књижевности са јасним књижевноисторијским настојањима [...] или су биле илустрације студија” (Бојовић 2006: 9). Стога специфично место антологија у обликовању канона српске књижевности почива управо на њиховој зарана успостављеној спрези са науком: ова два чиниоца постала су нераскидиво повезани агенси формирања и модификовања књижевног канона. У том смислу, како би се проникло у начине на које су антологије утицале на канон српске књижевности, није довољно узети у обзир само књижевне текстове које оне доносе, већ и научну парадигму на којој се темеље.

Антологије дубровачке књижевности нарочито су се одразиле на формирање националног канона, будући да овој баштини припада посебно место у систему српске књижевности, па тако и у српској филологији. Корен научног проучавања дубровачке књижевности као области од прворазредног националног интереса, и њеног сагледавања у оквирима српске књижевности, сеже до Павла Јозефа Шафарика (1826), као и Вука Стефановића Караџића и његовог становишта да је српска књижевност – књижевност „Срба сва три закона” (Караџић 1849)¹, одн. целокупна баштина настала на српском језику.² Стога се дубровачка литерарна традиција најпре јавља у оквиру антологија српске књижевности XIX века, које су тежиле да представе целовит корпус националне литературе. Тако су на темељу најстарије парадигме српске филологије настали *Цветник српске словесности* Јована Суботића (1853), који садржи „и до данас [...] један од најобимнијих избора дубровачке поезије” (Бојовић 2006: 3), и

¹ Осим самога Шафарика, Вуков претходник у овоме становишту био је и Јернеј Копитар. (Милосављевић 1996б: 17).

² Неопходно је напоменути да су Шафарик и Вук неговали другачије погледе на то шта је српски језик. За Шафарика он је укључивао штокавско и чакавско наречје, док је за Вука српска књижевност представљала само дела настала на штокавском наречју и српским дијалектима (в. Милосављевић 1996в: 9).

избор текстова Стојана Новаковића штампан уз прво издање *Историје српске књижевности* (1867).³

Са процватом идеје југословенства и променом политичке климе у којој се развијала српска наука, мењао се и владајући став према месту дубровачке књижевне баштине у српској култури.⁴ Дијалектолошка проучавања Милана Решетара – према којима источнохерцеговачки дијалекат штокавског наречја представља основицу књижевног језика дубровачких писаца (а не чакавско наречје, како су тврдили његови опоненти⁵) – поставила су однос српске филологије према овом слоју традиције на нешто другачији темељ. Домаћој рагузеологији у XX веку пут су утрли управо налази овога научника, најјасније изражени у опредељењу да не тврди да се у Дубровнику говорио српски а не хрватски, али да ипак чврсто стане иза тога да се – уколико се држи да су Срби и Хрвати ипак два народа – мора „признати да је Дубровник по језику био увијек српски” (Пантић 2004: 32).⁶ У контексту притисака да се дубровачка књижевност посматра као заједничка баштина Срба и Хрвата за време Краљевине, и да се, са слабљењем идеологије која је држала другу Југославију на окупу, она све чешће назива делом хрватске књижевности, потоњи српски рагузеолози нису могли отворено да се одупру концепту југословенске књижевности, али су опстојавали у посматрању дубровачке књижевности као самосвојног феномена, који је, иако оделит од познијег концепта националних држава, нераскидиво повезан са српском културом превасходно преко источнохерцеговачког дијалекта. Усаглашавајући се са доминантном научном струјом током XX века, домаћи састављачи антологија објављивали су каткад своје изборе у едицијама „југословенске” књижевности, али су традицији српске филологије остајали верни опредељујући се да не износе тврдње о националној припадности ове баштине и именујући издања искључиво као антологије *дубровачке* књижевности.

Заметак промене парадигме и усредсређивање српских приређивача на посебне антологије дубровачке књижевности назначен је не само научним већ и састављачким радом Милана Решетара: на измаку XIX

³ Значајан извор текстова за обе антологије била је прва антологија дубровачког песništва – *Slavjanska antologija iz rukopisah dubrovačkih pjesnikah* Меда Пуцића (Пуцић 1844).

⁴ О развоју научне и књижевноисторијске парадигме у овом, али и ранијем периоду в. Петаковић 2022.

⁵ Главни заступник овог става био је Ватрослав Јагић (1967: 145), премда је касније (1891) ревидирао своје ставове, тврдећи да је сама основица дубровачког говора већ садржала конгломерат штокавских и чакавских црта (Јагић 1948: 279–280).

⁶ Иако овај навод потиче из приступне академске беседе од 7. 3. 1941. године, он представља суму Решетарових целоживотних истраживања (Стојановић 2016: 53).

века појавила се његова *Антологија дубровачке лирике* (1894). Након ње, после формирања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, уследио је низ антологија дубровачке књижевности од којих су неке обухватале читав корпус, а неке биле тематски или жанровски конципиране.⁷ Прва антологија након Решетарове – *Избор дубровачког песништва. Краћи спевови* Светозара Матића (1923) спада управо у потоњу групацију генолошки специјализованих избора. Потом се појављује низ оних које спадају у прву категорију: *Избор дубровачког песништва: Љубавна лирика* Миливоја Павловића (1929), *Примери средње књижевности (дубровачко-далматинске и босанске)* Светозара Матића (1930а) и зборник *Дубровачка поезија* Драгољуба Павловића (1950). Цезуру у низу „неспесијализованих” антологија представљају *Дубровачке поеме* Драгољуба Павловића (1953), након којих је објављено друго, неизмењено издање *Дубровачке поезије* (1956²), а потом и нови, унеколико прерађен избор *Antologija dubrovačke lirike* (1960). Првобитно изграђену слику о највреднијем штиву из дубровачке књижевности Павловић је потврдио прештампавши и треће издање *Дубровачке поезије*, 1963. године. Потом је уследила утицајна антологија *Песништво ренесансе и барока: Дубровник, Далмација, Бока Которска* Мирослава Пантића (1968, 1977²), након које је у домаћем издаваштву завладала дуготрајна тишина у објављивању дубровачке књижевности.⁸

У XX веку, након Пантићеве антологије, дела из овога корпуса спорадично су се јављала у шире конципираним антологијама (*Лирика у светској књижевности* Војислава Ђурића [1982]) и тематским антологијама (попут *Плаве антологије* Радмиле Недељковић [1990, 1990²], која представља избор песама о мору).

Тек се након распада друге Југославије, у XXI веку, појављују нови избори са значајним уделом дубровачке књижевности: *Чудесни кладенац* Здравка Крстановића (2002), *Антологија српске књижевности: Средње*

⁷ Из хронолошке скице изостављамо *Песнички зборник* Јована Максимовића (1900). Ради се о обимном зборнику песама из домаће и страних књижевности, састављеном са намером да буде „песничка хрестоматија за средњу школу и ручна књига” (Максимовић 1900: 1). Иако је у питању прво издање након Решетаровог које садржи изванредан број песама дубровачких аутора, оно није од значаја за потоње антологије дубровачке књижевности. Наиме, у регистру писаца организованом према етничком критеријуму, српски и хрватски писци (а са њима и сви дубровачки аутори) сврстани су у исту групу (Максимовић 1900: 567), а питање језика се не отвара. У том смислу, ни културна ни језичка припадност нису биле значајна питања за састављача. Осим тога, ова књига не доноси ни битне новине у погледу избора песама.

⁸ Упркос једносушности антологија и хрестоматија у српској књижевности, из разматрања изузимамо хрестоматију *Књижевност Дубровника* Злате Бојовић, будући да је ауторка у оба издања ове књиге нагласила да није реч о антологијама. (в. Бојовић 1998: 378, и Бојовић 20072: 463.)

доба Петра Милосављевића (2004) и *Поезија Дубровника и Боке Которске* Злате Бојовић (2010). Крах заједничке државе и концепта југословенске књижевности изнедрио је потребу за поновним утврђивањем националног канона. Стога се наведена издања појављују у контексту који дубровачку литературу смешта у националне или регионалне оквире унутар српског културног простора. Прва двојица аутора декларативно се враћају старијим школама српске филологије и одлучно узимају целокупну књижевност насталу на српским дијалектима и српском културном простору као део националне књижевности, док Злата Бојовић, као припадница београдске рагузеолошке школе, баштини струју која је негована у претходном столећу, не поричући тезу о суштинској посебности дубровачке књижевности нити њено место у националном канону.

Полифонија различитих научних упоришта за укључивање дубровачке у систем српске књижевности, запажа се и у неколицини тематских антологија у које је уврштена и дубровачка књижевност, а које је XXI век такође изнедрио: *Српска љубавна поезија* Стојана Бербера (2002), *Пчела у цветнику светске и српске поезије* Миодрага Радовића и сарадника (2002), као и нешто новији избор истог аутора – *Пчелојављење* (Радовић 2017).

Како би се стекао увид у сложене токове којима су се научна сазнања, антологичарска начела и избори текстова међусобно преплитали, а утицаји путовали од једног до другог састављача, неопходно је пружити подробији увид у кључне аспекте издања поменутих у изнесеном хронолошком крокију. Стога ћемо у наставку рада најпре сагледати теоријске постулате најзначајнијих антологија и њихов одјек у поимању канона српске књижевности, а потом утицај садржаја ових избора на културну свест о месту дубровачке књижевности у националној литерарној баштини.

1. Одроз теоријских аспеката антологија на место дубровачке књижевности у националном канону

1.1. XIX век

Састављач најраније антологије српске књижевности Јован Суботић, у *Предговору Цветнику српске словесности* није непосредно изнео да ли дубровачку књижевност посматра као део српске књижевности, или, као претходник на којег се угледао – „илирац” Медо Пуцић – као „славјанску” баштину. Наслов антологије и позније сведочанство да је намеравао да

пружи увид у целину српске књижевности⁹ не остављају пак простора за сумњу да је Јован Суботић дубровачку књижевност посматрао као интегралан чинилац *српске* словесности. Да је није видео само као неизоставан, већ и као посебно важан, умногоме специфичан и донекле засебан њен део, сведочи кратак преглед српске књижевности дат у *Предговору*. Наиме, приметно је да Суботић књижевностима XII–XV века и XIX веку посвећује по један сумаран пасус, док детаљно излаже који ће аутори из распона од XV до XVIII века (превасходно дубровачки) ући у *Цветник*. (Суботић 1853: 3–5)

Ова антологија настала је на подлози Шафариковог виђења српске књижевности као корпуса написаног на штокавском и чакавском наречју, те је у њу уврштен и извештан број примера из дела далматинских књижевника (Ханибал Луцић и Петар Хекторовић).¹⁰ Они ће, са слабљењем Шафариковог и јачањем Вуковог утицаја у науци, касније бити посматрани као део хрватске књижевности. Присуство чакавске литературе у овоме избору сведочи о још једној битној чињеници: већ су најстарији представници старије српске филолошке традиције, који су се одлучније од научника XX века опредељивали за српство дубровачке књижевности, кроз антологије представљали њене везе са литературом далматинског залеђа. У том смислу, у најстаријој састављачкој пракси крије се заматак сржних обележја српских антологија дубровачке књижевности XX века и научне мисли на којој оне почивају: истицање самосвојности дубровачке традиције и истовремено признавање њених веза и са српском и са хрватском културом.

Слично као Суботић поступио је и Стојан Новаковић у додатку уз прво издање *Историје српске књижевности* (1868). Држећи се Шафарикове парадигме и тврдећи да је узео „за основ област српског језика” (Новаковић 1867: IV) – тј. дела и Срба православаца и Срба католика – и он је у избор укључио и дела Хрватâ – Сплићанина Марка Марулића, и Хваранâ Ханибала Луцића и Петра Хекторовића. На тај начин пружио је увид у контекст у којем се развијала дубровачка књижевност.¹¹

⁹ При састављању „Цветника Словесности“ стао сам на укупно поље књижевности наше, од св. Саве и Доментијана кроз векове наших историјских писмених споменика до књижевности дубровачке; пак одавде кроз све време писања у славонских списатеља до времена Доситија, а оданде до наших дана. (Суботић 1902: 136)

¹⁰ Суботић је следио Вука у периодизацији српске књижевности, преневши троделну поделу епских песама и на писану књижевност. Шафарикова подела била је дводелна (стара и нова књижевност). (В. Милосављевић 1996в: 11)

¹¹ Новаковић се у предговору *Историји*, осим на Шафарика, отворено позвао и на Вука (1867: IV). Ипак, као и код Суботића, удео Вукових идеја у Новаковићевој историји уграђен

Поткрај XIX века појављује се *Антологија дубровачке лирике* Милана Решетара. Он нешто транспарентније од својих претходника адресира питање националне припадности дубровачке књижевности. Њена самосталност наглашена је превасходно насловом издања, али и пропратним текстовима, будући да аутор тврди да је Дубровник био политички, верски и културолошки независан од држава у своме залеђу, те да је дубровачка књижевност стога оделита и од старе и од нове српске књижевности, иако њени ствараоци „говораху српски” (Решетар 1894: VII). Када се имају у виду Решетарови познији ставови о дијалекатској основици дубровачке књижевности, потоња напомена сведочи о томе да његова антологија ни издалека не негира право српске културе на дубровачку литерарну баштину. Она га, напротив, оснажује, истовремено негујући и историјски најпрецизнију представу о суштинској самосвојности ове традиције. Наведено Решетарово становиште похрањено је у концептуалну потку свих српских антологија дубровачке књижевности у XX веку.

1.2. XX век

По формирању Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, у науци је превагу однео концепт југословенске књижевности. Премда ни сам Милан Решетар није одлучно одвајао Србе од Хрвата, у новонасталој атмосфери било је непожељно раздвајати и српски од хрватског језика. Тако је управо главно, лингвистичко упориште за укључивање дубровачке књижевности у српску националну књижевност у овом периоду занемаривано. Упркос томе, српски научници баштинили су Решетаров став о идентитету ове традиције тиме што је нису ексклузивно присвајали, прилагодивши се магистралној струји допуштањем да је она и српска и хрватска.

Прва публикација после Решетарове која се може сматрати антологијом дубровачке књижевности објављена је 1923. године. Састављач овог издања, под насловом *Избор дубровачког песништва. Краћи спегови*, био је Светозар Матић.¹² Иако се у његовој антологији не залази у питање припадности корпуса дубровачке књижевности хрватској или српској

је у темељ троделне периодизације српске књижевности, не и у схватање области српске књижевности.

¹² Ова антологија је коначан облик добила 1930, са реиздањем у којем је, осим неосетних стилских интервенција у *Предговору*, аутор допунио избор дела (Матић 1930²). Будући да се садржај пропратних текстова које је приређивач унео у књигу није знатније мењао, издање из 1923. узимамо као релевантно за праћење теоријских представа састављача антологија о дубровачкој књижевности. Позније издање узето је у обзир при разматрању дијакронског развоја канона дубровачке књижевности.

култури, литература на коју се аутор позива открива његово становиште. Матић, наиме, наводи да су анотације о спевовима написане по угледу на *Преглед српске књижевности* Павла Поповића (Матић 1923: 5), на којем се заснивала тадашња српска књижевноисторијска и научна парадигма¹³. Став овог проучаваоца био је да се српска и хрватска књижевност могу посматрати одвојено и да се, у том контексту, „дубровачка књижевност може назвати *српском* бар онако исто као и *хрватском*” (Поповић 1913: XIII). Како Павле Поповић овиме у начелу не одступа од Решетарових гледишта, јасно је да и Матићева антологија настаје на темељу исте филолошке традиције, по којој је, још од XIX века, дубровачка књижевност неизоставан део канона националне књижевности.

Међутим, овај је аутор исте, 1930. године када се појавило и финално издање *Краћих спева*, приредио и хрестоматију *Примери средње књижевности*, у чијем је *Предговору* окарактерисао дубровачку књижевност као део „српско-хрватске књижевности”, настале на „српско-хрватском језику” (Матић 1930а: 3, курзив – Ј. П.). Поврх тога, поводом назива језика којим су ствараоци овог корпуса писали, Матић помиње само „дубровачки”, „хрватски” и „словенски” (Матић 1930а: 3), прећуткујући да се напоредо користио и квалификатив „српски”. Ово указује на то да је његов дискурс обликован под притиском политичког контекста у којем је стварао.¹⁴

За време Краљевине Југославије, недуго после појављивања Матићевих *Краћих спева* и непосредно пре њихове коначне верзије, објављена је још једна антологија дубровачке књижевности: *Избор дубровачког песничтва: Љубавна лирика* Миливоја Павловића (1929). Као и Матићева познија књига, и Павловићев дискурс обременен је социо-политичким контекстом тога времена. Он стога не наводи да је дубровачка баштина део српске књижевности, а у другом од двају предговора, под насловом *О књижевном језику дубровачких писаца*, користи „компромисне” термине попут „штокавско-јекавског изговора” како би избегао експлицитно помињање источнохерцеговачког дијалекта и његово одређење као дијалекта српског језика. Међутим, упркос томе, постоје знаке које упућују на то да он пише из визуре српске филологије. Приређивач, наиме, наводи да

¹³ Више о томе у: Петаковић 2022. и Петаковић 2019.

¹⁴ Добру илустрацију да су се у Краљевини Југославији, напоредо са настојањима да се успостави идеја о јединственој, југословенској књижевности, појављивале и прохрватски оријентисане књижевноисторијске концепције, представља податак да су управо у овом периоду настале *Hrvatska književnost* Мате Ујевића (1932) и *Dalmacija u hrvatskoj književnosti* Винка Лозовине (1939), у којима фигурира представа о дубровачкој књижевности као традицији на коју Хрвати полажу ексклузивно право.

је у језику песника XV века било „неких особина књижевне традиције, као што су чакавизми” (Павловић 1929: 9, курзив – Ј. П), показујући да је Решетарово виђење односа двају наречја дубинска подлога представе о дубровачкој књижевности у његовој антологији. На тај начин, представа о вези дубровачке књижевности са српском културом, наставила је свој живот и у неповољним околностима, када се она није смела отворено називати делом канона српске књижевности.

На сличан начин, основна нит српске научне традиције у сагледавању дубровачке књижевности пројављује се две деценије касније, за време федеративне Југославије, и то након што је Комисија савезног министарства за науку и културу донела одлуку да о дубровачкој књижевности треба да пишу хрватски научници (Заниновић 1967: 2). Тако се у *Дубровачкој поезији* Драгољуба Павловића (1950)¹⁵ (као и у *Дубровачким поемама* [1953] истога аутора), ова традиција не поставља у оквире српског националног канона.¹⁶ Наслов издања пак потенцира независност дубровачке баштине, а и околност да састављач отворено преузима правописно-приређивачка решења из Решетарове *Антологије* (Павловић 1950: 253), такође сугерише да и он дели лингвистичка становишта свога претходника.

Друга антологија Драгољуба Павловића – *Antologija dubrovačke lirike* (1960) штампана је у Нолитовој едицији *Antologija jugoslovenske književnosti*, а њен *Predgovor* сведочи о томе да је издање настало у атмосфери растућег политичког притиска да се потенцира припадност дубровачке књижевности заједничкој југословенској литератури. То је нарочито уочљиво у неприродном склопу података који се употребљавају као илустрација да је књижевност на народном језику, из које је дубровачка поникла, имала веома старе корене: наводе се помени усмене лирике из Теодосијевог *Жумуја Св. Саве* (Павловић 1960: 5) и дела *De situ Illyriae et civitati Sibenici* шибеничког хуманисте XV века Јурја Шижгорића (Павловић 1960: 6), а оба писца називају се „нашима”. Међутим, да је и у овом контексту Павловић истрајао у своме изворном, „решетаровском” погледу на ствари, сведочи наглашавање да је независност Дубровника била битан предуслов за развој ренесансне књижевности (Павловић 1960: 13). Осим тога, три године након ове публикације, штампано је треће издање

¹⁵ Према напоменама уз друго и треће издање *Дубровачке поезије*, једина разлика у односу на прво огледа се у томе што су белешке о Андрији Чубрановићу и Стијепу Ђурђевићу допуњене. (в. Павловић 1956²: 282, и Павловић 1963³: 282.) *Предговор* и избор текстова су истоветни у трима издањима, те ћемо надаље реферисати само на прво.

¹⁶ Штавише, *Дубровачка поезија* део је едиције *Југословенски старији писци. Одабрана дела*, а *Дубровачке поеме* објављене су у едицији *Југословенски писци*.

Дубровачке поезије, у чему се може препознати ауторова ненаметљива и помирљива, али упркос свему одлучна последња реч.

Након књига Драгољуба Павловића, у XX веку појавила се још само једна антологија дубровачке књижевности: *Песништво ренесансе и барока* Мирослава Пантића (1968). Ово издање објављено је у још неповољнијем историјском тренутку од Павловићевог, непосредно по доношењу *Декларације о положају и називу хрватскога књижевног језика*, у марту 1967, када су притисци да се дубровачка књижевност постави у оквире југословенске књижевности лагано уступали место настојањима да се она препусти хрватској култури. Стога се ни у антологији Мирослава Пантића не потеже питање језичке и културне припадности дубровачке баштине. Ипак, извесне појединости у овом издању показују да се аутор са подједнаком суптилношћу као и његов претходник определио за становиште дотадашње српске рагузеологије. У том смислу, знаковита је Пантићева напомена уз одломак из *Османа* који почиње стиховима „При мору управ *србских* страна / у прижинах пуста жала / лежи Троја укопана” (Пантић 1968: 184, курзив – Ј. П.):

„Троја о којој говоре ови стихови, нити је у српским странама, нити је у њиховој близини, али по Гундулићевим географским и историјским представама, не увек одређеним и тачним, стари Македонци и њихов велики краљ Александар били су Срби.” (Пантић 1968: 325)

Навод да је ова омашка резултат пишчевих индивидуалних географских заблуда привидно мимоилази чињеницу да је у староме Дубровнику мисао о повезаности Србије са Македонијом (а преко ње и са васколиком грчком, па и тројанском старином) постојала још од хуманизма и имала карактер наглашавања сјаја средњовековне српске државе. Међутим, Пантић је управо овиме указао на српство Дубровника, будући да се пажљивом читаоцу намеће питање зашто је Македонија (и представе о њеним везама са Србијом) уопште поменута поводом стихова који се тичу Троје. Тако је створена когнитивна дисонанца која позива на разрешење могуће искључиво упознавањем са позадином ове напомене: са чињеницом да је српска историја једна од кључних тема *Османа*, која и у дубровачкој књижевности пре Гундулића има дугу традицију. Детаљи Пантићеве антологије стога показују да београдска рагузеолошка школа никада није напустила идеју о српству Дубровника нити о месту његове књижевне заоставштине у националном канону, иако се језичко упориште идеје, које је образложио Милан Решетар, кроз антологије дубровачке књижевности XX века, провлачило тек у назнакама.

1.3. XXI век

Упркос неоспорној постојаности, представа о инхерентном месту дубровачке књижевности у домаћој литерарној баштини у XX је столећу егзистирала на субверзиван начин. Ни најутицајније антологије српске књижевности настале у овом периоду, и знамените по томе што нису пре-небрегнуле старије слојеве традиције (превасходно *Антологија старије српске поезије* Младена Лесковца [1953] и *Антологија српског песништва* Миодрага Павловића [1964]), нису пружале увид у ренесансно наслеђе (в. Милосављевић 1996а: 241–243). Тако су генерације читалаца стасавале уз представу о троделном канону српске књижевности који чине народна, стара и нова књижевност, међу којима не постоји повезаност јер српска књижевност није имала своју ренесансу. Због тога је након распада Југославије управо дубровачка књижевност добила кључно место у настојањима да се канон српске књижевности редефинише и, у складу са новом културном политиком, представи као целовит систем.

У духу традиције која у српској култури постоји од XIX века, задатак који је постављен пред науку пратиле су и антологије. Међутим, састављачи су на њега одговарали на различите начине. Они који су при томе посезали за традицијом која претходи београдској рагузеолошкој школи, прекинули су нит писања антологија *дубровачке* књижевности, безрезервно припајајући њену баштину српској (штокавској) књижевности. Тако се у овом веку дубровачка књижевност у домаћим антологијама појављује најпре као део српске књижевности.

Чудесни кладенац Здравка Крстановића (2002) први је у овом веку издат избор из српске књижевности у који је уврштена и дубровачка литература.¹⁷ Састављачево опредељење за најстарију филолошку парадигму препознаје се у тврдњи да су у његовој антологији „сабране [...] пјесме писане на српском језику, независно од професионалне припадности њихових аутора” (Крстановић 2002: XXVIII), која представља ехо Вукових ставова изнесених у програмском чланку *Срби сви и свуда*. Предговор овом издању сведочи о томе да је решавање идентитетског питања са становишта језика, у годинама након распада Југославије, постало тема од прворазредне важности за састављаче антологија. Ауторова пажња је у уводном тексту усмерена превасходно на разграничавање српског и хрватског језика и критику покушаја да се дела настала на штокавском

¹⁷ Иако се ради о антологији „пјесништва од Барање до Боке Которске”, ауторово тврђење да „језик [...] ову антологију држи на окупу” (Крстановић 2002: XXV), указује на то да је национална књижевност, а не поднебље, основни контекст у који се у овом издању поставља дубровачка литерарна баштина.

наречју припоје хрватској књижевности. У том смислу, уврстивши избор из дубровачке књижевности у *Чудесни кладенац*, аутор се недвосмислено определио да ову традицију сагледа као интегрални део канона српске књижевности.

На таласу истих културних прегнућа као и Крстановићева, објављена је *Антологија српске поезије: Средње доба* Петра Милосављевића (2004), у коју је уврштена књижевност од ренесансе до предромантизма. Ради се о једном од осам томова публикације конципиране тако да представи целовит систем српске књижевности, те и ова књига спада у ред антологија у којима се дубровачка баштина отворено посматра као део националног канона.¹⁸ Традицијска линија поимања дубровачке књижевности на коју је Милосављевић настојао да се надовеже, такође је старија од београдске рагузеолошке школе, али се не поклапа у потпуности са оном коју је одабрао Крстановић. Иако у начелу заступник Вукових идеја, као састављач антологије опредељује се за виђење „средње књижевности” какво је неговао књижевни историчар Тихомир Остојић (1923)¹⁹: по њему, то је књижевност Срба „која се негује од ренесансе до романтизма и то од Јадранској [*sic!*] Приморја до Коморана у Угарској (данас у Словачкој)” (Милосављевић 1996б: 280). Дубровачка књижевност укључена је у ову антологију сходно ауторовом виђењу просторних оквира српске књижевности, а Милосављевић је инсистирао на везама између барока у Дубровнику и барока међу Србима у Угарској како би представио развој књижевности на томе простору као континуиран. Према овом моделу дубровачка књижевност постала је везивно ткиво у континууму националне литературе стваране од XV до XVIII века, и добила централно место у целовитом канону српске књижевности.

Прекинуту традицијску нит састављања засебних антологија дубровачке књижевности, коју је у XX веку неговала београдска рагузеолошка школа, обновила је Злата Бојовић саставивши *Поезију Дубровника и Боке Которске* (2010). Ауторкино опредељење да се дубровачка књижевност постави у национални канон следи из контекста едиције *Десет векова српске књижевности*, у којој је књига објављена. Оквир публикације од изразитог је значаја, будући да дубровачка књижевност није добила

¹⁸ Замисао о оваквој публикацији настала је, према ауторовом сведочанству, поткрај XX века, током 1992. и 1993. године, али није објављена због неповољних, ратних околности (Милосављевић 1996а: 239). Предговори издањима објављени су 1996. у књизи *Систем српске књижевности*, док је идеја у целисти реализована када су ратна збивања доживела епилог, а за тако нешто створена погодна културна клима.

¹⁹ О Остојићу и његовој књижевноисторијској концепцији в. Милосављевић 1996в: 18, и Петаковић 2022: 82.

заслужено место у едицији *Српска књижевност у сто књига*, издавачком подухвату Матице српске и Српске књижевне задруге који је током претходног столећа обликовао национални канон. Истовремено, став да се „поезија старијих епоха, ренесансе, барока и просвећености, настајала на простору Дубровника и Боке Которске, из многих разлога доживљава [...] као посебна целина” (Бојовић 2010: 11) показује да Злата Бојовић узима у обзир специфичну самосвојност дубровачке књижевности и тако остаје на траси коју је учртао Милан Решетар, а посебно брижљиво следили Драгољуб Павловић и Мирослав Пантић. Стога антологија Злате Бојовић не пружа поједностављену нити једнострану представу о идентитету дубровачке књижевности, и уједно оснажује упоришта према којима се она може посматрати као део канона српске књижевности.²⁰

2. Одјечи антологија дубровачке књижевности у националном канону

Већ је истакнуто да у српској култури XX века, после антологије Мирослава Пантића није било антологија дубровачке књижевности нити интегралних антологија српске књижевности у којима је овај корпус заступљен. Дуготрајна тишина на овом пољу, која је трајала до почетка XXI столећа, условила је да одјек Пантићевог издања буде најдалекосежнији у антологијама новог века. Тако су се при састављању избора из дубровачке књижевности аутори познији од Пантића у све већој мери ослањали на његову селекцију, преносећи текстове штампане у *Песништву ренесансе и барока* уз врло мало или нимало измена и допуна у виду дела до тада неувршћиваних у антологије.²¹ Осим ове чињенице, и специјалне анто-

²⁰ Пред сам почетак XXI века, у *Кратком прегледу српске књижевности* и Злата Бојовић истакла је типолошке везе српске средњовековне књижевности са ренесансом, као и везе између појединих дубровачких писаца и српских барокних стваралаца у Угарској. На тај начин, српску књижевност представила је као континуум. (в. Маринковић 2000. 53–54; 72–73) У *Прегледу* као вишеструко важна спона између ових регија фигурира Андрија Змајевић, који је касније уврштен у ауторкину антологију. Иако се идеја о чврстим везама дубровачке књижевности са остатком српске књижевности не потенцира у разматраном избору, не треба изгубити из вида да и овој књизи претходи теоријска концепција не толико различита од оне коју је заступао и Петар Милосављевић.

²¹ Парадигматичан пример за схематичност у одабору песама која је међу антологичарима завладала после Пантића, представљају избори одломака из Гундулићевог *Османа*. Одломци из овог епа биле су саставни део преовлађујућег броја антологија (Суботићеве, Новаковићеве, Максимовићеве, Матићеве, Пантићеве, Крстановићеве и Милосављевићеве). Најчешће су бирани сегменти из I и VII певања, у којима се налазе најпознатији примери барокне стилизације, као и они из VIII певања, које кроз епизоду о судбини старца Љубмира, фиктивног потомка Ђурђа Бранковића, тематизује српску историју и показује да је Циво Гун-

логије XX и XXI века откривају да је најутицајнији цветник дубровачке књижевности био управо Пантићев. Премда се текстови уврштени у таква издања ретко подударају са Пантићевим избором, он је битно утицао на свест о томе да дела из корпуса дубровачке књижевности имају и уметничку, а не само књижевноисторијску вредност²², и да завређују место у оваквим антологијама.

Наиме, у предговору *Песништву ренесансе и барока*, Пантић је истакао да је песме бирао по естетском критеријуму. (Пантић 1969: 5) Како пажљив увид у текстове у његовој и у антологијама његових претходника открива велики број преклапања, делује да се и Пантић суштински држао онога што је традиционално бирао као књижевноисторијски важно. У том смислу, тврдња да је, наместо репрезентативности (Пантић 1969: 5), у састављању издања улогу играло друго мерило, представља покушај аутора да својим ауторитетом наметне представу о дубровачкој књижев-

---

дулић неговао свест о везама са српском културом, историјом и усменом традицијом. Избор одломака који је начинио Мирослав Пантић, међутим, нешто је шири, те обухвата и XVI певање. Премда смо установили да је приређивач коментарима на одломак из тога певања успео да упути на важну спону са српском културом, избор стихова из свих трију певања атипичан је у односу на дотадашњу праксу, јер поменуто спону не показује подједнако сликовито као примери које су бирали ранији састављачи. Стога би се, с обзиром на ставове Здравка Крстановића о српству дубровачке књижевности, дало очекивати да је он начинио избор сличнији Пантићевим претходницима. Међутим, увид у одломке из *Чудесног кладенца* открива посве другачију ситуацију: први антологичар XXI века који је обухватио и дубровачку књижевност, одабрао је исте делове Гундулићевог епа као и Пантић, променивши тек заглавља деоница које је његов претходник насловио *О младости без разлога и разбора* и *Владаоци и пук у О младости*, и *Пук*. (уп. Пантић 1950: 183–184; 185–187, и Крстановић 2002: 275–276.) Једино знатније одступање огледа се у опсегу стихова у потоњем одломку, који је код Крстановића нешто краћи. (Уместо стихова 1–52 из XVI певања, Крстановић доноси стихове 29–40.) Како су у питању стихови садржани у деоници уврштеној у Пантићеву књигу разложно је претпоставити да није по среди случајно подударање редова које је изабрао Крстановић са онима које је издвојио и његов претходник.

Пристајање уз оно што је у рецепцији дубровачке књижевности Мирослав Пантић успоставио као вредност, запажа се и код Петра Милосављевића. Иако је, у односу на Пантићеву антологију, у антологији *Средње доба* избор одломака из *Османа* унеколико проширен, већином су у питању исти стихови које је Пантић унео у *Песништво ренесансе и барока* (и то под истим насловима: *Коло од среће*, *Лјенота*, *Carpe diem!*). (уп. Пантић 1950: 183; 184–185, и Милосављевић 2004: 73–76.) У том смислу, евидентно је да Милосављевић, као и Крстановић, своју редакцију канона дубровачке књижевности гради према Пантићевој.

²² Међу антологичарима, искључиво књижевноисторијску вредност дубровачкој књижевности су признавали Милан Решетар (1894: V) и Миливој Павловић (1929: 7). Отворено одрицање уметничке вредности овом корпусу није било реткост међу старијим ауторима различитих студија и прилога о овом слоју традиције. (в. нпр. Живаљевић 1900: 84; Војновић 1962: 96–97. и др.)

ности као баштини која нема само карактер пуког књижевноисторијског артефакта, већ и високу уметничку вредност.²³

Ово настојање није прошло непримећено у своме времену. У приказу објављеном 1969. године у *Градини*, Николај Тимченко издвојио је као посебно важно управо састављачево тврђење да се водио лепотом дела, а не њиховим значајем. Он је пак сугерисао да су са Пантићевим наумом неусклађени стихови Џонка Калићевића, (најстарији пример двоструко римованог дванаестерца), који нису били део ниједне антологије пре *Песништва ренесансе и барока*. (Тимченко 1969: 60) Међутим, овај текст уврштен је у све антологије после Пантићеве које припадају магистралној линији састављачке традиције. Та чињеница показује да су управо Пантићев избор дела и његов избор да види естетску вредност у ономе што је до тада опажано само као историјски репрезентативно, условили однос према дубровачкој књижевности у XX веку.

Тако, премда оскудан, корпус дела из дубровачке књижевности који се нашао у антологији *Лирика у светској књижевности* Војислава Ђурића (1982)²⁴ – која доноси дела из мноштва националних књижевности, укључујући и оне које излазе из европског културног круга – сведочи о томе да су већ у XX веку Пантићева настојања да укаже на инхерентну вредност ове баштине уродила плодом.

Пред сам распад Југославије појавила се последња српска антологија „јужнословенске поезије” у коју је уврштена и дубровачка литерарна баштина – зборник песама о Јадранском мору Радмиле Недељковић, под насловом *Плава антологија* (1990, 1990²). Упркос наднационалном оквиру и томе што се језик одређује као српскохрватски (Недељковић 1990: 5), ова књига значајна је за разматрање места дубровачке књижевности у српским антологијама јер и она сведочи да је представа о важности ове традиције коју је брижљиво градио Мирослав Пантић, заживела међу састављачима антологија ширег типа. Управо је отпочињање избора књижевношћу XV века (одломком из Ветрановићевог *Ремете*) знак да је крајем XX века

²³ У извесном смислу, терен за овакву промену припремио је Драгољуб Павловић. У предговору зборника *Дубровачка поезија* одступио је од до тада преовлађујуће тенденције да се дубровачка књижевност представља као епигонски одраз италијанске. Иако је и сам Милан Решетар, као зачетник традиције српских антологија дубровачке књижевности, негирао оригиналност ове баштине (Решетар 1894: X) и оспоравао јој уметничку вредност (Решетар 1894: III), Павловић је утро пут другачијем погледу на ствари указавши на њену везу са средњовековном књижевношћу попова глагољаша и аутохтоном традицијом на народном језику (Павловић 1950: VIII). Тиме је створена погодна клима за потпуни преокрет у вредновању дела из корпуса дубровачке књижевности, који ће донети Пантићева антологија.

²⁴ У издање је уврштен одломак из пасторале *Дубравка* Цива Гундулића. (в. Ђурић 1982: 133)

дубровачка литерарна традиција доживљавана као незаобилазна. Осим тога, околност да се у *Предговору* антологије посебно образлаже зашто стихови Џонка Калићевића у њу нису уврштени иако им и сама ауторка одриче песничку вредност (Недељковић 19902: 7–8), показатељ је тога да је Мирослав Пантић канону дубровачке књижевности дао коначан облик: одступање од његовог избора морало се оправдати.

Прва специјална антологија XXI века у којој су се наша дела из корпуса дубровачке књижевности била је *Српска љубавна лирика* Стојана Бербера (2002). Она је пак у већој мери обележена усредсређеношћу састављача са почетка новог века на језичка и идентитетска питања²⁵ него тенденцијом да се истичу домети дубровачке поезије, која је постала изражена после антологије Мирослава Пантића. Упркос томе, замах интересовања за песничке вредности дубровачке књижевности који је подстакла књига *Песништво ренесансе и барока*, непрекинуто је трајао у неким другим тематским антологијама овога века, на сличан начин као када се први пут пројавио у Ђурићевој. Тако је дубровачка књижевност пронашла своје место и у једном од најособенијих тематских избора из опште књижевности који постоје у нашој традицији: *Пчела у цветнику светске и српске поезије* (2002). У овој, првој од двеју редакција антологије песништва са мотивом пчеле, која је резултат коауторског прегнућа Миодрага Радовића и групе сарадника, дубровачка књижевност заступљена је преко одломка из *Посветилишта Абрамовог* Мавра Ветрановића. Исти фрагмент уврштен је и у зборник *Пчелојављење* (2017), који је Радовић приредио самостално. Присуство једног дела из корпуса дубровачке књижевности у издањима овако особеног профила и широког обухвата, поуздан је знак да се у XXI столећу учврстила представа о дубровачкој књижевности као неизоставном делу канона српске књижевности.

Премда је на основу наведених показатеља могуће тврдити да је Мирослав Пантић пресудно утицао на потоње састављаче као и на културну свест о важности дубровачке књижевности, не сме се изгубити из вида ни то да антологија овога проучаваоца представља круну дуге и плодноне традиције састављања антологија из дубровачке књижевности (одн. антологија које ту књижевност укључују). Избор дела који је начинио Пантић

²⁵ У овом се издању за дубровачку књижевност каже да је стварана „штокавским херцеговачким наречјем, наречјем свога српског залеђа” (Бербер 2002: 6, курзив – Ј. П.), а за Ивана Бунића и Владислава Менчетића да „припадају српској поетској речи и поред тога што их неки други народи уврштавају у своју културну баштину” (Бербер 2002: 7.). Адресирање идентитетског питања и тежња да се српска књижевност разграничи од хрватске на језичкој основици, представљају тенденцију која се испољила и у Крстановићевом *Чудесном кладенцу*, објављеном исте године.

у случају многих писаца представља својеврсну рекапитулацију песама које су бирали његови претходници. Стога је *Песништво ренесансе и барока* најадекватније посматрати као кључан *посреднички* фактор између културне свести о канону српске књижевности у XIX и XX столећу и Срба у XXI веку. У формирању те свести суделовале су све у овом раду анализирани антологије.

Допринос антологија српских састављача поимању виталне позиције дубровачке књижевности у националном канону почива у једнакој мери на научној подлози издања и на књижевним текстовима које она доносе. У том смислу, хронолошки увид у цветнике српске књижевности у којима се јавља и дубровачка књижевна баштина, антологије дубровачке књижевности, као и поједине антологије светске књижевности, открива континуитет представљања дубровачког литерарног наслеђа као дела канона националне књижевности дужи од век и по. У овом књижевноисторијском ланцу посебно важна улога припала је последњем беочугу – антологији *Поезија дубровника и Боке Которске* Злате Бојовић. Заједно са *Историјом дубровачке књижевности* (2014а) исте ауторке и њеним изборима из стваралаштва Марина Држића (2020) и Џива Гундулића (2014б), објављеним такође у оквиру едиције *Десет векова српске књижевности*, ова књига реконструише канон српске књижевности успостављен едицијом *Српска књижевност у сто књига*. Надовезавши се на поменути континуум, она будућим нараштајима предаје у аманет слику система српске књижевности у којем је јединствена баштина настала на тлу старог Дубровника равноправан и неизоставан чинилац.

ИЗВОРИ

Бербер 2002: С. Бербер, *Српска љубавна поезија. Антологија*, Сомбор: Учитељски факултет, Прометеј.

Бојовић 1998: З. Бојовић, *Књижевност Дубровника. Ренесанса и барок*, Београд: Филолошки факултет; Крагујевац: Нова светлост.

Бојовић 2007²: З. Бојовић, *Књижевност Дубровника. Ренесанса и барок*, Београд: Филолошки факултет; Крагујевац: Корац.

Бојовић 2010: З. Бојовић, *Поезија Дубровника и Боке Которске*, Нови Сад: Матица српска.

Војновић 1962: L. Vojnović, *Kratka istorija Dubrovačke republike*, New York: Marica Schidolf-Vojnović.

Ђурић 1982: В. Ђурић, *Лирика у светској књижевности. Врсте и антологија песама*, Београд: СКЗ.

Крстановић 2002: З. Крстановић, *Чудесни кладенац. Антологија српског пјесништва од Барање до Боке Которске*, Београд: Српско културно друштво „Зора”.

Лесковац 1953: М. Лесковац, *Антологија старије српске поезије*, Нови Сад: Матица српска.

Максимовић 1900: Ј. Максимовић, *Песнички зборник. Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу употребу*, Мостар: Издавачка књижница Пахера и Кисића.

Матић 1923: С. Матић, *Избор дубровачког песништва. Краћи спевови*, Београд: Време.

Матић 1930²: С. Матић, Светозар, *Избор дубровачког песништва. Краћи спевови*, Београд: Геца Кон.

Матић 1930а: С. Матић, *Примери средње књижевности (дубровачко-далматинске и босанске)*, Београд: Геца Кон.

Милосављевић 2004: П. Милосављевић, *Антологија српске поезије. Књ. 4: Средње доба*, Београд: СКЗ, БИГЗ.

Недељковић 1990: Р. Недељковић, *Плава антологија*, Београд: Сфаирос.

Недељковић 1990²: Р. Недељковић, *Плава антологија*, Београд: Процес продукт инжењеринг, Златна лира.

Новаковић 1867: С. Новаковић, *Историја српске књижевности. Преглед угађан за школску употребу с додатком од старе словенске, српско-словенске и дубровачке књижевности и с таблицом глагољских слова*, Београд: Издање државне штампарије.

Павловић 1950: Д. Павловић, *Дубровачка поезија. Зборник*, Београд: Просвета.

Павловић 1953: Д. Павловић, *Дубровачке поеме*, Београд: Ново поколење, 1953.

Павловић 1956²: Д. Павловић, *Дубровачка поезија. Зборник*, Београд: Просвета.

Павловић 1960: D. Pavlović, Dragoljub, *Antologija dubrovačke lirike*, Beograd: Nolit.

Павловић 1963³: Д. Павловић, *Дубровачка поезија. Зборник*, Београд: Просвета.

Павловић 1929: М. Павловић, *Избор дубровачког песништва: Љубавна лирика*, Београд: Геца Кон.

Павловић 1964: М. Павловић, *Антологија српског песништва*, Београд: СКЗ.

Пантић 1968: М. Пантић, *Песништво ренесансе и барока: Дубровник, Далмација, Бока Которска*, Београд: Просвета.

Пантић 1977²: М. Пантић, *Песништво ренесансе и барока: Дубровник, Далмација, Бока Которска*, Београд: Просвета.

Пантић 2004: М. Пантић, Приступна академијска беседа Милана Решетара о најстаријем дубровачком говору и њен (необјављени) завршетак, у: Ј. Планкош и др. (ур.), *Зборник радова са трећег међународног скупа Живот и дело академика Павла Ивића*, Суботица: Градска библиотека, Нови Сад: Филозофски факултет, Матица српска, Београд: Народна библиотека Србије, Институт за српски језик САНУ, 21–33.

Поцић 1844: О. Росић [М. Русић], *Slavjanska antologija iz rukopisih dubrovačkih pjesnikah*, Веџ.

Радовић 2017: М. Радовић, *Пчелојављење. Пчела у цветнику поезије*, Нови Сад: Градска библиотека, Фондација „Лаза Костић”.

Радовић 2002: М. Радовић и др., *Пчела у цветнику светске и српске поезије*, Бања Лука: Арт-принт.

Решетар 1894: М. Решетар, *Антологија дубровачке лирике*, Београд: СКЗ.

Суботић 1853: Ј. Суботић, *Цветник српске словесности. Читанка за више гимназије у Аустрији*, Беч.

ЛИТЕРАТУРА

Бојовић 2006: З. Бојовић, Антологије у српској књижевности, *Књижевност и језик*, ЛП/1-2, Београд, 1–9.

Бојовић 2014а: З. Бојовић, *Историја дубровачке књижевности*, Београд: СКЗ.

Бојовић 2014б: З. Бојовић (прир.), *Џиво Гундулић*, Нови Сад: Матица српска.

Бојовић 2020: З. Бојовић (прир.), *Марин Држић*, Нови Сад: Матица српска.

Живаљевић 1900: Д. А. Живаљевић, *Цвијета Зузорићева и Доминко Златарић*, Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија.

Заиновић 1967: В. Заиновић, Преживело гледиште, *Борба*, 29. 12. 1967, 2.

Јагић 1948: V. Jagić, Nekoliko napomena povodom rasprave M. Rešetara o čakavštini, *Izabrani kraći spisi*, Zagreb: Matica Hrvatska, 279–285.

Јагић 1867: V. Jagić, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Knj. I. Staro doba*, Zagreb: Štamparija Dragutina Albrechta.

Караџић 1849: В. Стефановић Караџић, Срби сви и свуда, *Ковчежић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона*, Беч, 1–27.

Лозовина 1939: V. Lozovina, *Dalmacija u hrvatskoj književnosti*, Zagreb: Matica hrvatska.

Маринковић 2000: Р. Маринковић и др., *Кратак преглед српске књижевности*, Београд: Лирика.

Милосављевић 1996а: П. Милосављевић, Антологија српске књижевности, *Систем српске књижевности*, Приштина: Народна и универзитетска библиотека, 239–245.

Милосављевић 1996б: П. Милосављевић, Средње доба српске књижевности, *Систем српске књижевности*, Приштина: Народна и универзитетска библиотека, 278–287.

Милосављевић 1996в: П. Милосављевић, Српска књижевност као систем, *Систем српске књижевности*, Приштина: Народна и универзитетска библиотека, 7–27.

Остојић 1923: Т. Остојић, *Историја српске књижевности*, Београд: Државна штампарија.

Петковић 2019: С. Петковић, Одјек књижевноисторијске концепције Павла Поповића, у: *САНУ, Научни скупови*, књ. CLXXVIII, Одељење језика и књижевности, књ. 31, Периодизација нове српске књижевности. Поводом 150. годишњице рођења Павла Поповића (16. VI 1868–4. VI 1939), Београд: САНУ, 63–76.

Петковић 2022: С. Петковић, Дубровачка књижевност у историјама српске књижевности, у: С. Шмуља (ур.), *Philologia Serbica*, год. II, бр. 2, Категорија простора и просторни односи у српском језику, књижевности и култури, Бања Лука: Филолошки факултет, 72–93.

Поповић 1913: П. Поповић, *Преглед српске књижевности*, Београд: Геца Кон, 1913.

Стојановић 2016: Ј. Стојановић, Приступна академска бесједа Милана Решетара 'Најстарији дубровачки говор', сажети исказ његовог богатог научног опуса, у: Ј. Грковић Мејдор и В. Савић, *Српски молитвеник. Споменница Милану Решетару. 512–1942–2012*, Београд: САНУ, Фонд „Ђорђе Зечевић” за унапређење и заштиту ћириличног писма, 51–61.

Суботић 1902: Ј. Суботић, *Живот дра Јована Суботића: автобиографија, Део 2: Пролеће*, Нови Сад: Матица српска.

Тимченко 1969: Н. Тимченко, Антологијски избор старог песништва: 'Песништво ренесансе и барока', *Градина*, IV/5, 60–61.

Ујевић 1932: М. Ujević, *Hrvatska književnost. Pregled hrvatskih pisaca i knjiga*, Zagreb: Hrv. Knjiž. Društvo Sv. Jeronima.

Шафарик 1826: P. J. Schaffarik, *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur. Nach allen Mundarten*, Ofen: Kön. Ung. Universität, 1826.

Jana S. Petrović

RAGUSAN LITERATURE IN SERBIAN ANTHOLOGIES AND ITS ECHO
IN THE NATIONAL LITERARY CANON

Summary

The paper presents the ways in which anthologies of Ragusan literature written by Serbian authors, as well as those of Serbian literature that include works written in old Dubrovnik, have influenced the national literary canon. Firstly, their impact on the predominating image of Serbian literature is reviewed in the light of the theoretical bases of the anthologies, which is an aspect connected to the perception of Ragusan literature as a constituent of Serbian literary canon. Secondly, the paper analyses the influence of the very texts included in the anthologies on the reception of the national canon. The anthologies are reviewed in a chronological order: from the 19th century anthologies of Serbian literature, through the anthologies of Serbian and Ragusan literature written during the 19th and 20th century, up to their echo in the 20th century anthologies of Serbian literature based on a single-topic concept.

Keywords: ragusan literature, anthology, anthologies of Serbian literature, anthologies of Ragusan literature, literary canon, Serbian literary canon, system of Serbian literature.